

Amsterdam: Herleefd erfgoed aan het IJ

Auteur: Gerard Goudriaan

Wandeling langs hergebruikte bedrijfs- en andere panden

Nederland verandert. Op veel vlakken. Een onmiskenbare trend is dat de industriële maaksamenleving langzaam maar zeker overgaat naar een creatieve communicatieve cultuur. Hier vinden internet, atelierruimtes, recreatie, ontmoetingsfaciliteiten en modieus wonen een nieuwe plaats in afgedankte loodsen, kantoren, fabrieken en pakhuizen.

Op deze wandeling is deze verandering goed te zien. De vroegere industrie-, scheepsbouw- en havengebouwen zijn wooncomplexen, hotels en creatieve centra geworden. In vroegere loodsen en fabriekshallen vind je de populairste restaurants van Amsterdam. Scheepsbouwloodsen herbergen veel creatieve bedrijven.

We komen op de Oostelijke Eilanden, het Oostelijk Havengebied en gaan met het Oostveer naar Noord. Vandaar lopen we zoveel mogelijk langs het IJ en passeren het Stork-terrein en het Shell-gebied om bij de NDSM te eindigen.

Routebeschrijving

We starten vanaf de IJzijde van het Centraal Station. Loop naar het IJ en ga rechtsaf. Neem de eerste brug en daarna bij de verkeerslichten het zebrapad. Dan links de De Ruyterkade. Voor de volgende brug trap op. Daarna volg je, voordat je de tramhalte bereikt, het bord Hanneke's Boom. Je komt bij een café-terras opgebouwd uit hergebruikte materialen.

Kijkpunt 1

Hanneke's Boom

De naam is ontleend aan een sinds 1662 op palen geplaatst wachthuisje in het IJ zodat je niet zomaar Amsterdam kon binnenvaren.

Iets verder rechts is een echt hergebruikt gebouw.

Kijkpunt 2

Mediamatic Biotoop en Biotoop Dijksgracht

Dit is een tijdelijke broedplaats waar Mediamatic en Green Nest hun plek hebben gevonden.

Horeca is hier vertegenwoordigd met een restaurant-bar-terras van Mediamatic Biotoop.

Voor Mediamatic is het sinds december 2014 de twaalfde locatie in 31 jaar. Mediamatic is van alles: van ontwerpbureau tot organisator van kunstprojecten.

Green Nest heeft als filosofie groen en wat de groene sector in de aanbidding heeft naar de stad te brengen. Op Biotoop Dijksgracht is de Greennest Gallery neergestreken met een showroom en een greenroom.

Hier was vroeger de werf en de tunnelverkeersleiding van de gemeentelijke Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer (DIVV). Op het terreintje helemaal links is de vroegere sluisdeurenloods (vanaf 1957).

Direct na het laatste gebouw van Mediamatic gaan we rechtsaf de brug over. Je komt op het (deels) voormalige marineterrein.

Kijkpunt 3

Marineterrein

Door bezuinigingen heeft Defensie dit terrein ten dele afgestoten. In 2018 had dit proces voltooid moeten zijn, maar Defensie is van gedachte veranderd. Nu blijft men op het afgesloten deel van het terrein. De gemeente is akkoord met deze wijziging.

Ga na de brug direct rechtsaf langs het water. Volg de bocht naar links. Links van je is de vroegere Logschool, de logistieke school voor het opleiden van hofmeesters, botteliers en koks. Als je tegenover de Amsterdam en het Scheepvaartmuseum komt, neem je weer een bocht naar links. En dan rechtsaf. Je loopt tegen het vroegere officiersverblijf aan. Het is nu hostel en café-restaurant Homeland. Passeer het aan de linkerkant. Ga even voor de uitgang van het terrein rechtsaf. In de pandjes links huizen nu creatieve bedrijven.

We gaan even voor de fontein linksaf, de poort onderdoor en steken de drukke straat over. Loop door tot het water en daar linksaf het pad volgen tot de brug. Rechtsaf en na de brug direct weer rechtsaf. Op eind trap op en bij drukke weg linksaf. Na 60 meter kom je bij de Oosterkerk.

Kijkpunt 4

Oosterkerk

De kerk dateert van 1671 en is van oorsprong Nederlands Hervormd. Hij deed dienst tot 1963 toen hij wegens slechte staat gesloten moest worden. Later herstelde de gemeente Amsterdam de kerk en is het gebouw sinds 1985 in gebruik voor sociale en culturele activiteiten.

Voor de Oosterkerk gaan we linksaf: de Grote Wittenburgerstraat. Tweede straat rechtsaf, de Poolstraat. Via de brug komen we in Oostenburg. Daar slaan we direct linksaf, de Nieuwe Oostenburgerstraat. Rechtsaf de Nieuwe Oostenburgerdwarsstraat en weer rechtsaf de Oostenburgervoorstraat. Die gaat in een schuine hoek verder naar links. We gaan door het hek en zien links nog oude hallen.

Kijkpunt 5

Van Gendthallen

Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw was de VOC op Oostenburg gevestigd. Na de opheffing rond 1800 kwam in een van de VOC-gebouwen de Fabriek van Stoom- en Andere Werktuigen (1826). Uitbreiding van het bedrijf maakte het noodzakelijk dat in 1898 vijf kolossale fabriekhallen door architect Van Gendt moesten worden gebouwd. In 1929 veranderde de naam van het bedrijf in Werkspoor, later Werkspoor-Stork.

De hallen staan er nog steeds, maar verloren in het midden van de jaren negentig hun oorspronkelijke functie. In 2003 kwamen de hallen in handen van woningbouwvereniging Stadgenoot. Die is nu bezig met de herontwikkeling en richt zich op ondernemers die creatieve en dynamische werkplekken zoeken.

Vanaf 2011 heeft het hippe café en stadsstrand Roest hier een plaatsje gevonden. In het Parool heet Roest een 'Stukje Berlijn in Amsterdam'. Het is gevestigd in het vroegere Koud Gas Gebouw waar de energie werd opgewekt voor de hier te bouwen schepen en stoommachines.

Op het eind van de hallen kun je even naar links gaan om een blik op het binnenste van de Van Gendthallen te werpen en café-terras-stadsstrand Roest eventueel te bezoeken. Uiteindelijk gaan we weer verder: rechtdoor tot de spoordijk. Hier rechtsaf. We komen bij een spoorviaduct waar we links onderdoor gaan. Ga over het zebrapad, nog even rechtdoor en na de tramhalte linksaf, het Rietlandpark. Bij de achterkant van het Lloyd Hotel linksaf. We lopen nu langs enkele achterzijdes van KHL-gebouwen die we zo bespreken. Je komt uit bij een nachtclub met ernaast een café-terras-restaurant.

Kijkpunt 6

Panama

Dit gebouw was vanaf 1885 de Havencentrale. Hij leverde stoom aan de hijskranen op de kades. Nu is Panama een uitgangscentrum geworden met nachtclub en danszaal.

We gaan om Panama heen en komen op de pas veel later aangegeven Oostelijke Handelskade.

Kijkpunt 7

Gebouwen van de KHL (Koninklijke Hollandsche Lloyd)

Op nummer 12 staat een vroeger KHL-gebouw uit 1920. Door financiële problemen van de rederij moest het in 1922 hoofdkantoor worden. Nu zijn er allerlei bedrijfjes in gevestigd.

Iets verder is het Lloyd Hotel, in 1918 door Evert Breman gebouwd. Het Lloyd Hotel was een opvangcentrum voor Oost-Europese emigranten die met de trein naar Amsterdam kwamen en hier in de haven de boot namen naar Zuid-Amerika.

Naast het Lloyd Hotel is het vroegere Ontsmettingsgebouw. Nu zijn er kunstenaarsateliers. Op de begane grond is café-terras de Cantine.

Op nummer 44 bevindt zich Stadscafé De nieuwe KHL. Het is gebouwd als kantine voor de mensen van de rederij.

Na de KHL-gebouwen kom je bij de torenflat De IJtoren en daarachter de Verbindingsdam. We gaan op de brugachtige dam linksaf. Direct na de brug kun je via de trap rechts de steiger op. Je komt op de Levantkade met bouwwerken van de KNSM

Kijkpunt 8

Gebouwen van de KNSM (Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij)

Op nummers 7-43 staat een voormalig kantoorgebouw van de KNSM, nu wordt er gewoond.

Ernaast is Loods 1 (1920), een deel van een overslagloods. De rest moest wijken voor het bakstenen wooncomplex Piraeus. De loods is nu in gebruik voor onderhoud en reparatie van klassieke houten boten.

In het midden van Piraeus staat nog een vroeger administratiekantoor van de rederij, eerst gekraakt nu regulier bewoond.

Na Piraeus komt je op het Levantplein. Links is een vrij modern gebouw van de KNSM

Kijkpunt 9

Kantine van de KNSM

Op kolommen staat het vroegere kantinegebouw van de KNSM dat in 1960 is gebouwd. Het is gekraakt geweest door kunstenaars. Later is het door CASA-architecten verbouwd tot atelierwoningen.

We lopen verder, rechtdoor. Na nummer 263 loop je tegen een gebouw aan dat niet meteen als hergebruik is te herkennen.

Kijkpunt 10

Motorenwerkplaats van de KNSM.

Door CASA-architecten verbouwd tot woningen en ateliers.

Ga bij nummer 271 de traptreden op. Neem na het pleintje linksaf de KNSM-laan. Rechtdoor. Tegenover het midden van Piraeus zie je op nummers 313-325 weer een hergebruikt havengebouw.

Kijkpunt 11

Douanegebouw

Verbouwd door Villanova tot woningen en bedrijfsruimten.

Ernaast staat een veel groter gebouw.

Kijkpunt 12

Loods 6

Loods 6 is in 1918 gebouwd, vijftien jaar na de ingebruikname van het KNSM-eiland. Hij heeft onder meer dienst gedaan als sloepenwerkplaats en botenhuis van de reddingsboten. Bovenin waren kantooruimten. Het oostelijk deel was in gebruik als kale en ongezellige aankomst- en vertrekhal van de KNSM-schepen.

In 1956 werd de wachtkamer voor de eersteklaspassagiers op de eerste verdieping aan de oostkant van het gebouw verbouwd door scheepsarchitect Johan van Tienhoven. Dit werd de Kompaszaal.

In 1979 werd Loods 6 gekraakt door voornamelijk kunstenaars, die hier hun atelier vestigden. In 1985 maakten kunstenaars en de door hen aangezochte architect een verbouwingsvoorstel. Op grond hiervan ging de gemeente akkoord met herbestemming tot bedrijfsverzamelgebouw voor kunstenaars en ondernemers op het gebied van kunst en vormgeving.

Als je de KNSM-laan helemaal uitloopt en de trambaan oversteekt, kom je bij het enig overgebleven havengebouw op het Java-eiland. Je kunt er even omheen lopen. Of meteen rechtsaf naar de steiger van het Oostveer.

Kijkpunt 13

SHB-gebouw

Het gebouw van de Samenwerkende Havenbedrijven (SHB) werd in 1918 opgezet als loonadministratiekantoor voor de Haven Arbeid Reserve (later SHB) dat de werving en uitbetaling van losse havenarbeiders in goede banen moest leiden.

Toen hier bijna geen havenactiviteiten plaatsvonden en het gebouw leegstond, werd het in het begin van de jaren tachtig door kunstenaars gekraakt en provisorisch bewoond. In februari 1990 vloog bij een zware storm een deel van het dak eraf, waarna de SHB besloot het pand te verkopen aan de gemeente. Er werd door Casa Architecten in overleg met de bewoners een verbouwingsplan gemaakt. In 1992 leidde dit tot een sterk vernieuwd pand.

Bij de verbouwing werd een blauwe houten op- en aanbouw aangebracht waardoor oud van nieuw is te onderscheiden.

Na het SHB-gebouw bereik je het Oostveer dat ons over het IJ gratis naar Noord brengt. De vertrektijden zijn -10, -30 en -50.

Na aankomst in de ponthaven loop je rechtsaf de G.T. Ketjenweg op. Links is Gebouw 150 van het bedrijfsruimtecomplex Zamenhofstraat.

Kijkpunt 14

Gebouw 150

Dit gebouw was eerder een grote scheepsbouwloods. Dat hier eerst een scheepswerf stond kun je nog zien aan het hellend vlak op het terrein rechts waar de schepen te water werden gelaten.

De bekende stadslandschapsschilder Sigrid van Essel heeft hier haar atelier.

Loop erlangs en ga na het eind van het gebouw linksaf de Zamenhofstraat in. Links is het noodwijkje Vogeldorp, dat nog steeds bestaat. Volg de Zamenhofstraat en neem de derde weg links, de Vierde Vogelstraat. Bij het Vogelplantsoen rechtsaf naar de Brede Vogelstraat. Daar links- en meteen rechtsaf naar het Vogelplein. Op eind even rechtsaf de Tweede Vogelstraat en meteen links de Lange Vogelstraat. Bij de tweede weg rechts zie je rechts tegenover nummer 28 het voormalige Gemeente Badhuis.

Kijkpunt 15

Het voormalige Gemeente Badhuis

Het badhuis dateert van 1919 en is nu 'Museum De Noord en Vogeldorp'. De architect is Berend Boeyinga. Om de kleinschaligheid en het landelijke karakter te benadrukken van het buurtje Vogeldorp kreeg het badhuis de vorm van een kleine stolpboerderij.

Gezien vanaf onze looprichting vanuit de Lange Vogelstraat gaan we linksaf de iets later aangegeven Korte Vogelstraat in. Op eind linksaf, de later aangegeven Vogelkade. Na de Vijfde Vogelstraat rechtsaf, en na 30 meter bij huisnummer 34 rechtsaf. Eerste straat linksaf, het Gedempt Hamerkanaal. Aan de linkerzijde zie je een fraai voorbeeld van industriële architectuur.

Kijkpunt 16

Vroegere Noordergasfabriek

Deze kleine gasfabriek is gebouwd in 1913. Hij kwam er omdat de pas gevestigde bedrijven en de toen nog zelfstandige dorpen in deze omgeving gebruik wilden maken van gas.

Nu is het een bedrijfsverzamelgebouw met onder meer een aanneembedrijf.

Iets verder is de Aambeeldstraat waar we linksaf gaan. Vanaf hier doen we een heen-en-weertje. Op Aambeeldstraat 10 zie je Broeiness ADAM met flexibele werkplekken in de breedste zin van het woord.

Bij de driesprong gaan we rechtsaf en volgen de straat die nog steeds Aambeeldstraat heet. Je komt bij het IJ. Hier bevinden zich in voormalige loodsen enkele in Amsterdam zeer bekende restaurants als Hotel de Goudfazant en Hangar. In juli 2016 heeft FC Hyena zich hierbij gevoegd. Er is ook een boulderhal met bar.

We lopen weer terug, gaan het hek uit en linksaf de Aambeeldstraat op. Bij de eerste weg, Gedempt Hamerkanaal, linksaf. Passeer de Hamerstraat. Bij het hek met de vele brievenbussen linksaf naar de Kromhouthal. Loop door tot het IJ. Dan rechtsaf naar weer horeca op de route.

Kijkpunt 17

Restaurant Stork

Het restaurant bevindt zich in een complex dat oorspronkelijk de motorenafdeling van de Kromhoutwerf was. Tot 1966 maakte dit bedrijf in een aantal hallen motoren voor vaar- en voertuigen. Daarna werd het bedrijf door Stork overgenomen die in 1969 overging tot de sluiting van de Kromhout-motorenfabriek. Daarna gebruikte Stork de fabrieksgebouwen voor de productie van machines voor de voedingsmiddelenindustrie. Ook hier kwam een eind aan.

Op eind rechtsaf. Je komt bij het hek van de foodmarkt. Rechtdoor tot de supermarkt van Dirk van de Broek. Daar linksaf de drukke Meeuwenlaan op. Aan de andere kant van de supermarkt gaan we linksaf de Motorwal op. We zijn weer terug bij het IJ en gaan rechtsaf langs de kade, de Noordwal. We lopen recht tegen het oranje Wilhelmina-Dok aan. Verder langs het IJ, met een bocht naar rechts, en dan een naar links. Bij de ponthaven rechtsaf en bij het speelveldje linksaf. Op eind weer linksaf en dan rechtsaf naar brug over sluisje. Na de brug linksaf tot café De Pont. Voor het café naar rechts. Na ongeveer 25 meter kom je bij een bouwsel met piramidedakjes: de Tolhuistuin met café-restaurant THT.

Kijkpunt 18

De Tolhuistuin

Het verbouwde gebouw van Arthur Staal geeft een fris accent aan het voormalige Shell-terrein waar we nu zijn aangekomen. De laagbouw met de karakteristieke piramidedakjes dateert van 1974. Het oorspronkelijk ontwerp is duidelijk beïnvloed door het anti-modernisme van architect Aldo van Eyck dat in de architectuurgeschiedenis als structuralisme zijn plek heeft gevonden.

Loop verder naar de brug.

Kijkpunt 19

Groot Lab

Rechts vooraan op de brug zie je het voorste deel van het voormalige Groot Laboratorium, nu Groot Lab, met in het midden het A-Lab, een creatieve broedplaats voor mediatechnologie. Links zijn een aantal opleidingen van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. De moderne opbouw boven het gebouw is een theaterzaal.

Rechts achter is het Clink Hostel.

Iets voorbij de brug staat de vroegere Overhoekstoren van 80 meter hoog.

Kijkpunt 20

A'DAM Toren

De Overhoekstoren, opgeleverd in 1971, is van de hand van de architect Arthur Staal die ervoor koos zijn ontwerp 45 graden te draaien ten opzichte van het IJ. Een overhoekse toren dus die snel de naam Overhoekse kreeg.

De toren, herdoopt in A'DAM Toren, is een 24/7 uitgaanspaleis geworden. Er is een hotel met bar en restaurant en bovenin is een panoramadek: de hoogste dansvloer van Amsterdam. Daaronder is een draaiend restaurant met ramen tot de grond én een mooi uitzicht over de stad. Er zijn ook kantoren voor de creatieve en entertainmentsector, zoals een bedrijf als ID&T.

Naast de toren is in 2017 een 24 meter hoog cilindrisch paviljoen gekomen: toeristenattractie 'This is Holland'. Je krijgt er op geavanceerde wijze panoramische beelden van Nederland te zien.

Loop verder naar Eye, het vroegere Filmmuseum, en passeer het aan zijn linkerkant. Neem het pad langs het water, de IJpromenade. Na het witte gebouw De Europa gaan we voor het nieuw gebouwde Shell-complex rechtsaf de Bundlaan in. We lopen door de Bundlaan met aan de linkerkant Shell en rechts de woonwijk.

Op het eind van het Shell-complex houden we even links aan. Iets later gaan we de weg links in, de hier niet aangegeven Grasweg. We lopen langs de noordzijde van het Shell-complex.

Op nummer 47 zien we een grijze box, een mysterieus aandoend gebouw dat misschien het meest lijkt op een graansilo. Dat is het niet, het is een chemische fabriek.

We gaan naar nummers 53-85.

Kijkpunt 21

De Groene Draeck

Hier staat een in 1995 grondig verbouwd bedrijfsverzamelgebouw waarin onder meer architecten en designers hun plaats hebben gevonden. De essentie van de verbouwing was het openbreken van de voorgevel aan het IJ om het licht binnen te laten komen.

Het was vroeger een scheepsbouwhal die hoorde bij de scheepswerf van Gerard de Vries Lentsch waar het privéjacht De Groene Draeck van prinses Beatrix is gebouwd. De scheepswerf stopte eind jaren zestig met zijn werkzaamheden.

Op het eind van de Grasweg komen we bij de Knoop van Volten. Dit kunstwerk is in 1996 gemaakt door André Volten. Bij het Distelwegveer slaan we rechtsaf de Distelweg in en lopen naar de Ridderspoorweg die we straks links ingaan. Eerst maken we een rondje om iets van het vroegere Asterdorp te zien. Daarvoor gaan we direct na de Ridderspoorweg rechtsaf de Asterweg in, en linksaf de Asterdwarsweg.

Kijkpunt 22

Asterdorp

We zien rechts een wit gebouwtje, dat van 1927 tot 1940 het poortgebouw was van opvoedingskamp Asterdorp om onmaatschappelijke en asociale gezinnen (het weinig omfloerste taalgebruik van die tijd) te heropvoeden. In 1940 verloor het zijn functie om in 1942 door de Duitsers gebruikt te worden als opvangkamp voor Duitse Joden. In 1955 ging de buurt tegen de vlakte. De kunstenaar André Volten (van De Knoop) ging het poorthuis toen als atelier gebruiken. Tot zijn dood in 2002.

Linksaf Distelweg, dan rechtsaf de Ridderspoorweg in, tot het kruispunt met de Papaverweg. Hier linksaf.

Vrij snel rechts is het terrein De Papaver waar, behalve op maandag, 'vintage' is te krijgen Lunch en lekkers is er vanaf woensdag. Vintage komt van de vintagemeubelwinkels 'neef Louis' en 'Van Dijk & Ko'. En achterin het terrein is een heel leuk tentje om wat biologisch te eten en te drinken. Het heet Waargenoegen.

Na een bezoek aan dit terreintje lopen we terug naar de Papaverweg en gaan rechtsaf. We lopen de Papaverweg uit, gaan de brug over en komen op het NDSM-terrein. We vervolgen onze weg tot de voormalige Scheepsbouwloods aan onze rechterkant. Hij heet nu Kunststad.

Kijkpunt 23

Kunststad

In deze loods uit 1920 werden vroeger sectiedelen en stalen platen, voor de romp van een schip bijvoorbeeld, op maat gesneden.

Nu is het een complex geworden van gestapelde ateliers en werkplaatsen. Door Stichting Kinetisch Noord omgedoopt in Kunststad. Het is mogelijk even de loods in te gaan en de gestapelde ateliers en de laantjes ertussen te bekijken.

Vanuit de Scheepsbouwloods rechtsaf, langs de volgende loods aan de rechterkant (de Lasloods). Er tegenover is de MTV-studio, de vroegere Timmerwerkplaats. Hier linksaf.

Kijkpunt 24

MTV-studio

De Timmerwerkplaats uit 1927 zorgde voor het houtwerk en de betimmeringen van vooral de passagiersschepen. In 2007 werd de Timmerwerkplaats het onderkomen van MTV Networks Benelux dat Bussum inruilde voor Amsterdam-Noord. Aan de buitenkant kunnen we niet veel zien van het geheel vernieuwde interieur dat helemaal is aangepast aan de vereisten van een modern mediabedrijf met een opnamestudio en een regiekamer. De kantoren in de vorm van een rode doos hebben een zeer open karakter.

Op het eind van het gebouw ga je naar rechts naar de opvallende, glazen uitbouw: het bedrijfsrestaurant. Recht vooruit zie je de pont naar het Centraal Station al liggen. Rechts even voorbij de ponthaven is het laatste hergebruikte pand op deze route.

Kijkpunt 25

IJ-kantine

De IJ-kantine was vanaf 1957 in gebruik als kantoorgebouw, montagehal en kantine. Vrij snel nadat de NDSM in de jaren tachtig failliet ging, namen werkeloze NDSM-arbeiders, verenigd in de BBS (Belangenvereniging Baanloze Scheepsbouwers) het gebouw in gebruik als ontmoetingsruimte en noemden het de Baanderij. Na het vertrek van de BBS vond een renovatie plaats waarbij de grote raampartijen zijn behouden. De IJ-kantine is geopend in 2005.

Praktische informatie

Na afloop van de wandeling kun je met de gratis pont van het NDSM-terrein naar het Centraal Station.

De pont vaart buiten de spits om de 30 minuten (op het hele en halve uur).

Zoek op de pont een mooi plaatsje uit. Of aan de linkerkzijde waar de noordelijke oever van het IJ voorbijkomt met de gebouwen, waar we net langs zijn gelopen. Of rechts waar je mooi zicht hebt op de zuidelijke IJ-oever.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50